

УДК 658:65.012.8:339
DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.75-20>

Равлінко З.П.

кандидат юридичних наук, доцент, докторант
Львівський державний університет внутрішніх справ

Ravlinko Zoryana

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Doctoral Student
Lviv State University of Internal Affairs

ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

TECHNOLOGY FOR ASSESSING THE PERFORMANCE OF THE SECURITY ACTIVITIES OF THE COMMERCIAL ENTERPRISE

COVID-19 та військові дії суттєво змінили безпекову ситуацію для українських підприємств. Існуючі системи безпеки не були готові до існуючої критично високої й складно прогнозованої динаміки впливу раніше другорядних факторів. Слабкою ланкою виявилися підсистеми інформаційно-аналітичного забезпечення, що були орієнтовані в більшості на оцінювання економічної безпеки підприємства на основі даних звітності. Поточні спроби торговельних підприємств адаптуватися до умов функціонування під час військового стану актуалізували проблему покращення інформаційної основи безпекової діяльності. На основі ретельного вивчення існуючих розробок, запропоновано варіант технології оцінювання результативності безпекової діяльності торговельних підприємств. Використання розробленої технології дозволило отримати інформацію про фактичні результати безпекової діяльності окремих торговельних підприємств упродовж 2021–2023 рр., зокрема в частині протидії та ліквідації загроз, які пов'язані із COVID-19 та військовими діями.

Ключові слова: безпекова діяльність, торговельне підприємство, суб'єкт безпеки, результативність, ефективність, загроза.

COVID-19 and military operations have significantly changed the security situation for Ukrainian enterprises. The existing security systems were not ready for the existing critically high and difficult to predict dynamics of influence of previously secondary factors. The weak link turned out to be subsystems of information and analytical support, which were mostly focused on assessing the economic security of the enterprise based on reporting data. The current attempts of trade enterprises to adapt to the conditions of operation during the martial law actualized the problem of improving the information base of security activities. The purpose of the study is to develop a technology for evaluating the effectiveness of security activities of a trading enterprise. To develop a technology for evaluating the effectiveness of the security activities of a trading company, the following methods were used: induction and deduction, comparison and systematization – during the study of the existing practice of evaluating the security activities of enterprises; synthesis and analysis – for the calculation of primary indices, group and integral indicators; morphological analysis – to determine the list of primary indexes; expert survey – to establish weighting factors; graphic – for visual representation of theoretical and methodical material; abstract-logical – for theoretical generalizations and research conclusions. On the basis of a careful study of existing developments, a variant of the technology for evaluating the effectiveness of security activities of trade enterprises is proposed. The developed technology is a combination of knowledge (including methods, tools, techniques, principles), experience, organizational, technical and other decisions about the conditions, principles and sequence of operations, the implementation of which allows you to get a holistic vision of the course of security processes and the activity of sub security entities in the performance of specified tasks. The three components involve the calculation of a wide list of primary indicators, followed by their unification into group indicators and the determination of an integral indicator, which is facilitated by weighting factors that maximally take into account the specifics of trade and ensuring security in the conditions of the relevant economic entity. The use of the developed technology made it possible to obtain information about the actual results of the security activities of individual trade enterprises during 2021–2023, in particular in terms of countermeasures and elimination of threats related to COVID-19 and military actions.

Key words: security activity, trade enterprise, security entity, effectiveness, efficiency, threat.

Постановка проблеми. Ключовим моментом для українських підприємств будь-якої спеціалізації є гіпердинамічність змін умов діяльності, коли не лише

розвиток, але й виживання визначається рівнем безпекової діяльності. Саме суб'єкти безпеки повинні встановлювати перелік актуальних як на певний момент

часу ризиків й загроз, так й розпізнавати такі фактори в ході реалізації трансформаційних змін стосовно підприємства. Можливість виконання таких завдань обумовлюється поступом у безпековій діяльності, в основі чого має лежати інформаційне підґрунтя про результативність її здійснення і не в окремих випадках, а на постійній основі, тобто систематично, виходячи із різноаспектної активності суб'єктів безпеки. Таке інформаційне підґрунтя дає змогу як зробити висновки про виконання суб'єктами безпеки поставлених завдань, так й послуговує основою для постійного покращення базових засад організації та реалізації безпекової діяльності. Викладені аргументи доводять необхідність зосередження наукових розвідок на вирішенні важливої проблеми, яка полягає у розробленні технології оцінювання результативності безпекової діяльності торговельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оцінювання безпеки підприємств перебуває в сфері інтересів таких дослідників як В. Вахлакова [1], О. Дуфенюк [3], Ю. Ільків [2], М. Копитко [2], С. Мельник [3], В. Фостяк [4], В. Франчук [5], В. Шляхетко [6], А. Штангрет [6] та інші. В публікаціях названих та інших науковців розглядаються можливі варіанти здійснення оцінювання безпеки підприємств з метою інформаційної підтримки дій суб'єктів безпеки.

Формулювання завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення технології оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для підкреслення складності виконання визначеного завдання розглянемо уже існуючий досвід оцінювання безпекової діяльності на мікрорівні. В цьому секторі наукових досліджень привертають увагу лише кілька публікацій. Так, В. Вахлакова доводить необхідність оцінювання безпекозабезпечувальної діяльності. Дискусійним є як сам зміст терміну «безпекозабезпечувальна діяльність», так й засади її оцінювання. В. Вахлакова наполягає, що така діяльність являє собою «... організоване та скоординоване виконання сукупності заходів ... метою яких є забезпечення діяльності підприємства з урахуванням умов, ... впливу на які в підприємства немає можливості» [1, с. 28]. Тобто, виникають питання щодо суб'єктів й об'єктів виконання «певного алгоритму дій», а також цільового спрямування. В площині вирішення поставленого завдання, не в повній мірі можна погодитися із запропонованими засадами оцінюванням стану такої діяльності, адже авторка виділяє ознаки, які фактично характеризують існування окремих складових системи економічної безпеки підприємства. Для прикладу, розглядається міра готовності «... документального оформлення ієрархічних та гетерархічних комунікацій на підприємстві» [1, с. 32]. Наша позиція відмінна в тому, що безпекова діяльність – це активність суб'єктів безпеки, а відтак оцінювання підлягають дії в динаміці, виходячи із умов їх реалізації та отриманих результатів. Такі базові засади суттєво ускладнюють процес оцінювання, адже не йдеться про констатацію факту визначення статусу системи економічної безпеки підприємства в статуті підприємства, який жодним чином не характеризує фактичну безпекову діяльність, а конкретизується необхідність постійного відстеження реальних дій і

отриманих результатів для поступу у забезпеченні безпеки на рівні, що дає змогу підтримувати існування й розвивати бізнес.

Серед інших напрацьовань цікавими є досягнення Львівської безпекової школи, зокрема одного із засновників – В. Франчука та його послідовника – В. Фостяка. В. Франчук у фундаментальній праці обґрунтовує необхідність оцінювання безпекової діяльності через послідовну характеристику ефективності реалізації базових механізмів, які згруповані як «... інформаційно-виявляючі, попереджувально-профілактичні, ліквідаційні та відновлювальні» [5, с. 191]. Пропонується процедура встановлення активності кожного механізму із можливістю в подальшому розрахунку групових та інтегрального показників, що й характеризують рівень ефективності безпекової діяльності. Безперечно, що такий підхід є не лише цікавим, оскільки в повній мірі відповідає базовим засадам реальної активності суб'єктів безпеки в кожному окремому моменті, коли це стосується питання безпеки підприємства, але й придатним для практичної реалізації. Попри цінність таких базових засад, вважаємо за необхідне уточнити відмінності власної позиції. Так, В. Франчук зосереджується виключно на тих моментах, які стосуються виникнення, поширення та впливу загроз, коли ми ставимо собі за мету розроблення технології, яка б враховувала можливість реагування на виклики, ризики та раніше неіснуючі можливості. Тобто, актуальним є розгляд безпекової діяльності через призму ключових механізмів, що визначив В. Франчук, але пропонується змінити перелік індикаторів. Вважаємо, що більшу точність оцінювання можна досягнути заміною якісних критеріїв, тобто таких як «так» чи «ні», на встановлення кількісного виміру за наступною шкалою: «низький» (0,0-0,33), «прийнятний» (0,34-0,66) та «високий» (0,67-1,0). Додаткову точність можна отримати через роботу з експертами стосовно внутрішньогрупових та міжгрупових вагових коефіцієнтів, зважаючи на важливість кожного індикатора та групи. В цілому наша позиція полягає у розвитку підходу В. Франчука, в тому числі в частині специфіки безпекової діяльності торговельних підприємств.

В. Фостяк запропонував «...науково-методичний підхід до оцінювання управління безпековою діяльністю промислових підприємств» [4, с. 98], суть якого полягає в оцінюванні основних складових системи управління, тобто керуючої й керованої підсистем та управлінських рішень. При оцінюванні керуючого впливу враховані як самі умови безпекової діяльності, тобто рівень забезпечення (кадрового, організаційного, технічного), так й спроможність виконувати поставлені завдання. Характеристику керованої підсистеми пропонується давати в ракурсі основних функціональних складових економічної безпеки підприємства, коли управлінського впливу через встановлені засади розроблення й виконання управлінських рішень. Сформований В. Фостяком підхід дозволяє визначити групові показники, але не передбачає узагальнення, тобто можливості розрахунку інтегрального показника, що певним чином ускладнює застосування такого підходу в частині розроблення програми покращення безпекової діяльності. Попри цей момент, вважаємо, що цікавою є здійснена структуризація, тобто виділення ключових складових, яка забезпечує уточнення окремих момен-

тів, які уможливають деталізацію характеру процесів й впливу факторів другого порядку пріоритетності, важливість яких зростає саме в ході розгляду варіантів ліквідації слабких та посилення сильних сторін безпекової діяльності певного підприємства. Наша позиція відмінна не лише можливістю розрахунку інтегрального показника, але й параметрами структуризації

через необхідність оцінювання результативності безпекової діяльності у розрізі таких трьох складових:

- дієвість механізмів безпекової діяльності;
- якість системи управління безпековою діяльністю;
- ефективність активності суб'єктів безпеки.

Ключова відмінність авторського підходу полягає в тому, що йдеться про комплексний розгляд усіх

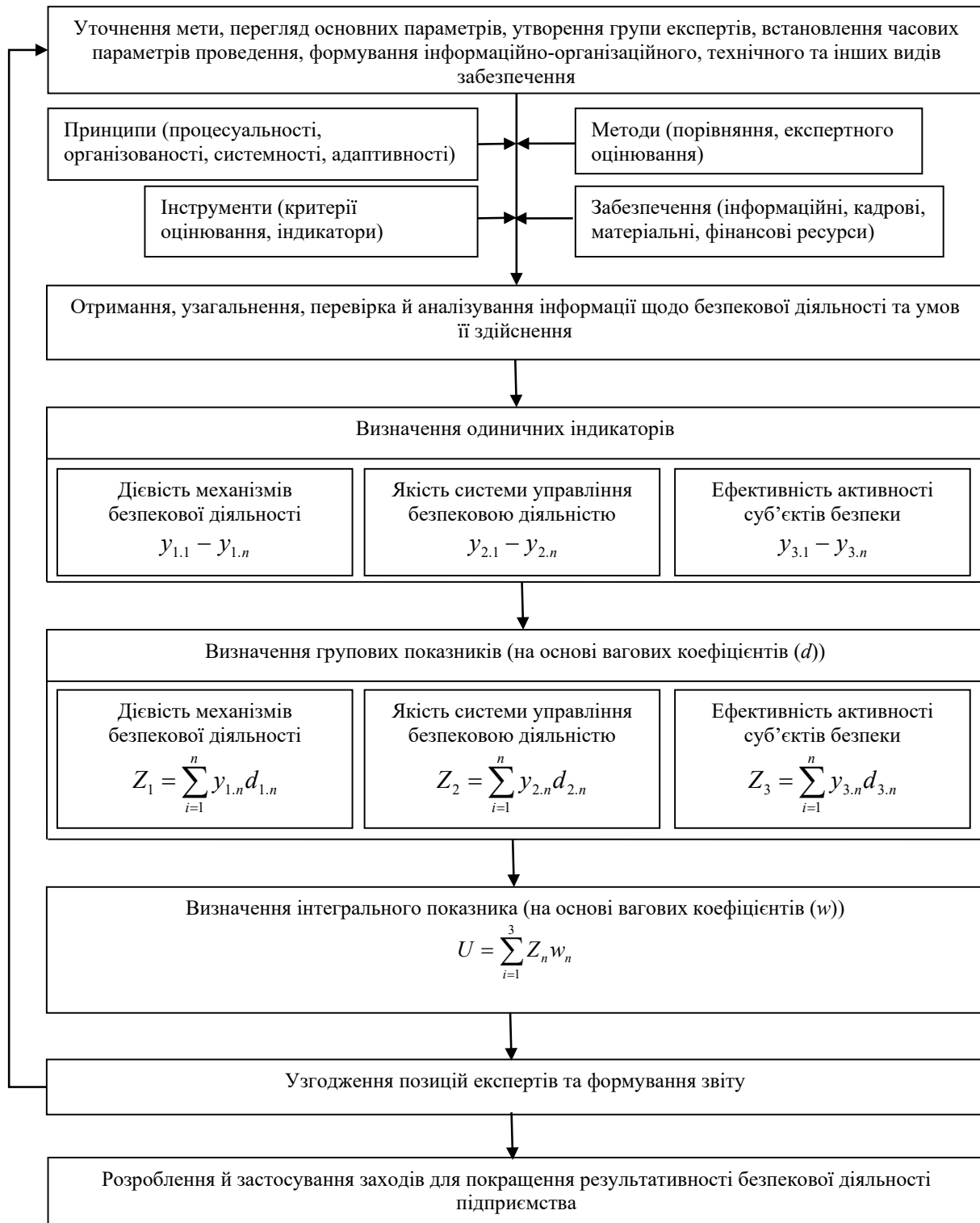

Рис. 1. Технологія оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства

Джерело: сформовано автором

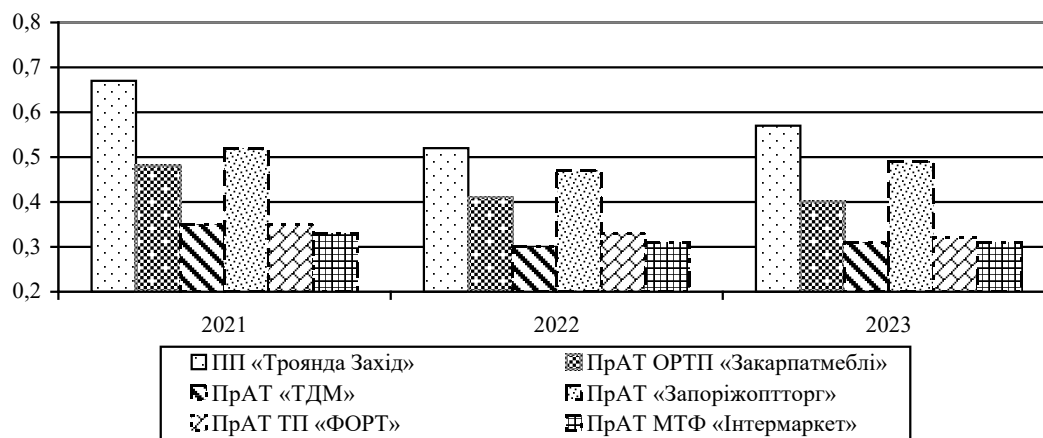

Рис. 2. Результати розрахунку інтегральних показників результативності безпекової діяльності

Джерело: розраховано автором

аспектів безпекової діяльності. Кожна із складових відображає окремий важливий момент, але водночас і частково формує уявлення про інші компоненти, тим самим забезпечуючи можливість перевірки достовірності здійсненої оцінки.

Метою цього дослідження є розроблення технології оцінювання, яка повинна включати засади визначення певної кількості індикаторів, але є більш складним й організованим процесом для широкого практичного застосування. В нашому випадку технологія оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства являє собою поєднання знань (в т.ч. методів, інструментів, прийомів, принципів), досвіду, організаційних, технічних та інших рішень про умови, засади та послідовність здійснення операцій, виконання яких дозволяє отримати цілісне бачення перебігу безпекових процесів й активності суб'єктів безпеки у виконанні визначених завдань (рис. 1).

Розроблена технологія пройшла апробацію стосовно шести торговельних підприємств (рис. 2).

Здійснене порівняння величини й динаміки інтегрального показника дало змогу зробити кілька наступних узагальнень:

– у 2023 р. відносно 2021-ого стосовно усіх підприємств фіксується зниження, але має місце як часткове відновлення після 2022-го (ПП «Троянда Захід» та

ПрАТ «Запоріжоптторг») так відсутність поступу (інші підприємства);

– у відповідності до застосовуваної шкали, у 2023-му результативність безпекової діяльності ПП «Троянда Захід», ПрАТ «Запоріжоптторг» та ПрАТ ОРТП «Закарпатмеблі» була «прийнятною», інших підприємств – «низькою» без очікувань позитивних змін в короткостроковій перспективі.

Висновки. Розроблена технологія містить чіткий алгоритм дій щодо оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства. Три складові передбачають розрахунок широкого переліку первинних індикаторів із наступним об'єднанням у групові показники та визначення інтегрального показника, чому сприяють вагові коефіцієнти, які максимально враховують специфіку торгівлі й забезпечення безпеки в умовах відповідного суб'єкта господарської діяльності. Апробація технології в умовах шести торговельних підприємств дала змогу сформуванню уявлення про рівень результативності безпекової діяльності і отримати необхідну інформаційну основу для розвитку безпекознавства, зокрема в частині покращення готовності до функціонування в гіпердинамічному просторі. Подальші наукові розвідки доцільно проводити стосовно розроблення механізму трансформації системи управління безпековою діяльністю торговельних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Вахлакова В.В. Оцінювання стану безпекозабезпечувальної діяльності підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2021. № 1(53). С. 27–35.
2. Копитко М.І., Ільків Ю.І. Управління безпековою діяльністю інноваційно-активних підприємств. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 162–172.
3. Мельник С.І., Равлінко З.П., Дуфенюк О.М. Засади створення зовнішнього інформаційного поля безпекової діяльності торговельних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2866/2790> (дата звернення: 12.04.2024).
4. Фостяк В.І. Концепція управління безпековою діяльністю підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 4 (66). С. 97–103.
5. Франчук В.І. Теорія безпеки соціальних систем. Львів; Одеса : Фенікс, 2020. 224 с.
6. Штангрет А.М., Шляхетко В.В. Інтелектуалізація управління безпековою діяльністю підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 67. С. 54–59.

References:

1. Vakhlakova V. V. (2021) Ocinjuvannja stanu bezpekozabezpechualnoji dijalnosti pidpryjemstva [Assessment of the state of the enterprise's security activities]. *Ekonomika: realiji chasu – Economy: realities of time*, no. 1(53), pp. 27–35.
2. Kopytko M. I., Ilkiv Ju. I. (2020) Upravlinnja bezpekovoju dijalnistju innovacijno-aktyvnykh pidpryjemstv [Management of safety activities of innovative and active enterprises]. *Socialjno-pravovi studijin – Social and legal studies*, vol. 3 (9), pp. 162–172.
3. Meljnyk S. I., Ravlinko Z. P., Dufenjuk O. M. (2023) Zasady stvorennya zovnishnjogho informacijnogho polja bezpekovoji dijalnosti torghoveljnykh pidpryjemstv [Principles of creating an external information field of security activities of trade enterprises]. *Ekonomika ta suspiljstvo – Economy and society*, no. 55. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2866/2790> (accessed April 12, 2024).
4. Fostjak V. I. (2018) Koncepcija upravlinnja bezpekovoju dijalnistju pidpryjemstv [The concept of managing security activities of enterprises]. *Problemy systemnogho pidkhodu v ekonomici – Problems of the systemic approach in economics*, vol. 4 (66), pp. 97–103.
5. Franchuk V. I. (2020) *Teorija bezpeky socialjnykh system* [Theory of security of social systems]. Lviv; Odesa: Feniks. (in Ukrainian)
6. Shtanghret A. M., Shljakhetko V. V. (2021) Intelektualizacija upravlinnja bezpekovoju dijalnistju pidpryjemstva [Intellectualization of management of security activities of the enterprise]. *Prychornomorsjki ekonomichni studiji – Black Sea Economic Studies*, no. 67, pp. 54–59.